

Rostul Academiei Române - la 159 de ani de la înființare*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Academia Română, creată la 1866, după o îndelungată pregătire, era o instituție nouă în peisajul tânărului stat național unitar român. Eferescența creatoare din acei ani de după Revoluția de la 1848–1849 a creat condițiile favorabile unei astfel de întreprinderi intelectuale a elitei noastre.

Noua instituție a fost de la începuturile ei națională, enciclopedică și activă. A fost națională, adică reprezentativă pentru cultura din întreg spațiul românesc. Conform decretului de înființare, cei 21 de membri fondatori erau personalități marcante atât din Moldova și Țara Românească, dar și din teritoriile românești aflate sub stăpânirea imperiilor străine: habsburgic (Transilvania, Banat, Maramureș, Bucovina), țarist (Basarabia) și otoman (din rândul românilor din Peninsula Balcanică). A fost enciclopedică, fiindcă a primit în rândurile sale specialiști în diferite domenii ale cunoașterii. A fost activă, fiindcă i s-a cerut de la început de către societate să fie o prezență vie în viața publică. În acest sens, Academia și-a asumat rolul de consacrare a valorilor intelectuale de prim rang, de coordonatoare a științelor și artelor și de factor de echilibru în funcționarea și dezvoltarea României.

În 1879 „Societatea Academică Română” a fost declarată, printr-o lege specială, „institut național”, sub numele de **Academia Română** – „persoană morală și independentă în toate lucrările, de orice natură” –, denumire ce s-a menținut apoi neîntrerupt până astăzi; doar în perioada 1948–1989 ea a primit, pe lângă denumirea de „Academie” și numele statului român, figurând astfel ca „Academia Republicii Populare Române” (în intervalul 1948–1965) și „Academia Republicii Socialiste România” (în perioada 1965–1989); din

1990 a revenit la denumirea ei firească, tradițională, de Academia Română.

Academia Română a cunoscut, asemenea tuturor instituțiilor de cultură ale țării, vitregiile regimului comunist totalitar, ale cărui ingerințe s-au făcut simțite din plin. Astfel, au fost excluși din Academie 98 de membri titulari, corespondenți și de onoare, considerați, datorită gândirii, operei și convingerilor lor politice, drept neadaptabili noilor orientări ale culturii și ostili regimului comunist. Epurări s-au făcut și în rândurile cercetătorilor din institutele Academiei. Totodată, proprietățile Academiei au fost și ele supuse naționalizării. Ulterior, Academia a fost deposedată, adesea fără formele legale elementare, de unele colecții de documente, monede, piese arheologice și opere de artă, transferate abuziv altor instituții și recuperate parțial după 1989.

Academia Română este o alcătuire omească și, prin urmare, ea are toate calitățile și defectele unor asemenea creații imperfecte. Cu toate acestea, Academia Română are și a avut în toată existența ei o anumită unicitate, bazată pe independența spiritului creator al elitei intelectuale de cel mai înalt nivel, elită pe care o reunește sub cupola ei.

Chiar dacă spicuim numele cele mai cunoscute de public din lista membrilor Academiei Române (Vasile Alecsandri, Grigore Antipa, Tudor Arghezi, Alexandru Averescu, Victor Babeș, George Barițiu, Lucian Blaga, Gheorghe Brătianu, George Călinescu, Carol I, Timotei Cipariu, Liviu Ciulei, George Coșbuc, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Gheorghe Dima, George Enescu, Gala Galaction, Ion Ghica, Octavian Goga, Vasile Goldiș, Nicolae Grigorescu, Dimitrie

*Alocuțiune susținută la Sesiunea omagială „Ziua Academiei Române” (4 aprilie 2025, Aula Academiei Române)

Gusti, Spiru Haret, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Iuliu Hossu, Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu, August Treboniu Laurian, Titu Maiorescu, Iuliu Maniu, Solomon Marcus, Costache Negruzzi, Theodor Pallady, Alexandru Papiu Ilarian, Camil Petrescu, Ion Pillat, Marin Preda, Emil Racoviță, Ion Heliade Rădulescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Andrei Șaguna, Anghel Saligny, Ioan Slavici, Marin Sorescu, Gheorghe Țițeica, Nicolae Titulescu, George Topârceanu, Tudor Vianu, Traian Vuia), ne dăm seama repede că este vorba, în fapt, de întreaga istorie a științei și culturii românești de la jumătatea secolului al XIX-lea încoace.

Academia Română a stârnit deopotrivă admirație, gelozie sau chiar indiferență. Cei mai importanți creatori de valori din cultura română și universală s-au exprimat cu deferență, cu prețuire, chiar cu termeni elogioși la adresa instituției. Alți intelectuali – unii de marcă – nereușind să pătrundă între membrii înaltului for, s-au simțit, câteodată pe bună dreptate, frustrați și marginalizați, vărsându-și năduful asupra instituției. Au fost perioade în istoria mai recentă a României când anumite regimuri politice totalitare au încercat să-și subordoneze Academia sau chiar s-o anihileze. În acest sens, a excelat regimul comunist, care a confiscat în 1948 toate proprietățile Academiei și a exclus, în același an, circa 100 de membri ai Academiei, iar după 1974 nu a mai permis primirea de noi membri, lăsând Academia să moară fizic. Tot regimul comunist a creat la un moment dat o instituție de propagandă paralelă, purtând tot numele de Academie, menită să substituie și să înjosească venerabila și adevărata Academie. Asemenea tentative de diminuare și de subminare a rolului Academiei Române în societate nu au încetat nici după 1989. Cu eforturi uriașe, Academia Română și-a recuperat – cel mai adesea prin costisitoare procese în justiție – o mare parte dintre proprietăți, pe care, din varii motive (mai ales din carențe și erori legislative), nu le poate chivernisi cum s-ar cuveni. Și aceste bunuri – provenite nu din mila statului, ci din donații generoase făcute de mari personalități, începând cu Casa Regală a României – au stârnit gelozia și chiar ura unor entități din societatea românească, nu numai sub regimul comunist, ci și în ultimele decenii.

Academia Română, în ciuda acestor avatari, își continuă cu demnitate periplul în istoria

românilor, fiindcă ea nu este o creație de conjunctură, nu s-a născut din dorința ori din ambiția unui om sau a altuia, ci prin decizia națiunii române, în serviciul căreia se află de 159 de ani.

Gheorghe Țițeica, marele matematician, arăta în 1931 de ce academicienii erau supranumiți „nemuritori”, nu ca indivizi, ci ca grup de spirite înalte: mai întâi, Academia este „izvorul nesfârșit, fiindcă se reînnoiește neconținut în curgerea timpului, al energiei sufletești naționale, izvor de unde facem alegerea membrilor noștri”; în al doilea rând, Academia este „șirul pe care-l socotim nesfârșit, format din membrii care au fost și din cei care au să mai fie”. Din acest punct de vedere, „atributul de nemurire – conchidea marele savant – „aparține, natural, neamului și instituției, iar nu fiecărui membru al ei”.

Prin urmare, în ciuda unor ironici detractori, nu membrii ei individuali, ci Academia în ansamblul ei este nemuritoare, fiindcă ea este izvorul care strânge la un loc mereu energia sufletească națională și fiindcă face acest lucru prin șirul ei nesfârșit de membri, puși în serviciul națiunii române. Academia este, așadar, nu o instituție de comunități intelectuale, ci una a elitei intelectuale de cel mai înalt nivel, ea nu s-a născut ca să judece sau să catalogheze oameni, ci să înalțe permanent spiritul uman pe culmile recunoașterii valorii. În dreaptă consecință, 181 de oameni aleși din țară și alte câteva zeci aleși din lume, dintre cei circa 30 de milioane de români risipiți pe mai toate meridianele pământului – căci Academia nu poate depăși niciodată un număr fix de membri – nu au cum să tulbure viața Cetății decât înspre bine, înspre respectarea virtuților și valorilor dătătoare de încredere și de speranță. În consecință, celor care imită Academia Română prin jalnice surogate, celor care critică fără temeii instituția, celor invidioși pe prestigiul ei și al membrilor ei, celor care se tem de marele renume al forului suprem de consacrare și de cercetare le reamintim că această supremă instanță a spiritului nu este a noastră, nici a înaintașilor noștri, ci a urmașilor noștri, în veacul vecilor, ca să parafrăzăm vorbele celebre ale unui faimos membru al nostru, anume Barbu Ștefănescu Delavrancea. Din această perspectivă, Academia Română nu se poate asimila altor instituții ale statului – cum ar vrea unii funcționari grăbiți și superficiali – pentru că ea este unică,

irepetabilă, independentă. Cei mai mulți membri ai Academiei Române sunt bătrâni și bolnavi, după viețile lor muncite, dăruite științei și creației. Ar fi onorabil ca societatea noastră – dacă nu mai are capacitatea să-i prețuiască așa cum se cuvine – să-i lase să existe demn, fiindcă mintea lor este încă un mare izvor de înțelepciune. Această înțelepciune vine din capacitățile fiecăruia – deoarece alegerea ca membru se face în urma marilor calități individuale – dar și din energia colectivă reunită sub „falnicele bolți”, adică din izvorul spiritual al națiunii române.

Fie și numai pentru aceasta, suntem datori să-i urăm Academiei Române – instituția noastră intelectuală statornică și păstrătoare a valorilor – acum, la moment aniversar și într-o lume dezorientată, să-și poată duce mai departe misiunea, întru gloria creației spirituale românești și universale. La mulți ani!

Notă

1. Nicolae Iorga, *Scrieri alese. Cuvântări și comunicări rostite la Academia Română*, Partea I, ediție îngrijită de dr. Dorina N. Rusu, București, 2008, p. IX.

Clubul academicienilor